

CSISZÁR ZOLTÁN

A történelmi Kemenes-vidék ómagyar településnevei

AZ ALSÓ-KEMENESHÁT TÖRTÉNETI-ETIMOLÓGIAI SZÓTÁRA

2. RÉSZ¹

További, bizonytalan lokalizációjú települések:

Berhend 'possessio Magyargencs nyugati térségében' *Berhend* –1324²; **Berhend** – e.1378³; *Berhend* –1421⁴; **Beerhend** – á.1422/(1421)⁵; **Berhench**/(**Holtho**) – á.1436/(1435)⁶.

Tisztázatlan etimológiájú településnév.

Megjegyzés: *Fforrodfeld*del együtt szerepel, nevét a Bórhend-patak őrzi.

Holtho 'Berhend másik neve' **Holtho** –á.1436/(1435)⁷; **Holthow**/(**Berhend**) –t. á.1439/(1435)⁸.

Pais Dezső szerint⁹ a hal (*hol*) és a *tho* (*thow*) köznevek összetételéből 'halastó, piscina' képzett helynév. Magyar névadású.

Megjegyzés: A településnév a történelmi Magyarországon máshol is beazonosítható.

Beruzk 'villa' *Beruzk* –1331¹⁰; *Benzk* –1331¹¹.

Feltételezhetően személynévből keletkezett formáns nélküli helynév. Valószínűleg magyar névadású.

Megjegyzés: Az egyik névalak téves olvasatú (azonos oklevélből származók), mindkét olvasatnak lehet személynévi alapja (*Berechk*, *Bereczk*)¹², *Benz*¹³.

Sythke, *Myhaly*, *Semyen*, *sancto Martino*, *Guad*, *Hymuskw*, *Hwg*, *Mogos* és *Genchsel* együtt említett, nem lokalizálható.

Bonchogergurfelde 'praedium Magyargencs térségében' *Bonchogergurfelde*/*Bonchogergurfelde* –1421¹⁴; **Bonchogergurfeld** – á.1422/(1421)¹⁵; **Bonchogench** –e.1430¹⁶.

Feltételezhetően a (*Bonchi*, *Bonchoi*)¹⁷ és a (*Gergen*, *Gergeu*)¹⁸ személynevek, valamint a *feld* 'föld' köznév összetételéből, az -é birtokjellel („*nomen possessi* képző”) képzett helynév. Magyar névadású.

1 A tanulmány első része a *Vasi Szemle* 2023. évi (77. évfolyamának) 1. számában található. A 2. rész felépítése és jelölésrendszere az ott megadottakkal egyezik.

2 AOkl. 8. köt., 1324. Szerk. Blazovicz László Bp.–Szeged, 1993. 241. p.

3 DL 61235.

4 Hazai okmánytár, 2. köt. Szerk. Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Véghely Dezső. Győr, 1865. 228. p.

5 DL 61380.

6 DL 48857.

7 DL 48857.

8 DL 48858.

9 Pais Dezső: Szó- és szólásmagyarázatok. = Magyar Nyelv, 1911. 7. sz. 167. p.

10 Anjou-kori okmánytár, 2. köt., 1322–1332. Bp., 1881. 548. p.

11 AOkl. 15. köt., 1331. Szerk. Tóth Ildikó Éva. Bp.–Szeged, 2004. 195. p.

12 Fehértói, 2004. 879, 880. p.

13 Fehértói, 2004. 894. p.

14 Hazai okmánytár, 2. köt. Szerk. Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Véghely Dezső. Győr, 1865. 228, 229. p.

15 DL 61380.

16 DL 61443.

17 Fehértói, 2004. 878, 879. p.

18 Fehértói, 2004. 882, 892. p.

Borost 'villa Tokorcs keleti oldalán' **Borost** –e.1237¹⁹; *Buruzd* –1272²⁰; *Buruzth* –1283²¹.

Feltételezhetően személynévből keletkezett formáns nélküli helynév. Személynévként a (*Buruzto, Borozlou*)²² vagy annak módosulata vehető figyelembe. Magyar névadású.

Megjegyzés: A fenti oklevelekben királyi udvarnokok falvaként (*udvarnici de villa Borost*) említett település.

Bothian 'praedium Sitke és Nagysimonyi térségében' *Botyan/Batyan* –1268²³; *Bothyan* –1273²⁴; **Batthyán** –ái.1451/(1350)²⁵.

Feltételezhetően (*Bothi, Botha*)²⁶ személynévből az -ny helynévképző formánssal képzett helynév. Magyar névadású.

Megjegyzés: Első előfordulásának a szentgotthárdi apátság 1198. évi birtokösszeírásában szereplő „*predium ... Bothian*” tekinthető.²⁷ A településnév a történelmi Magyarországán máshol is beazonosítható.

Chataber folua 'terra Pápoc északi térségében, a Rába mentén' *Chataber folua* –1291(1301)²⁸; *Chataberfeulde* –1325²⁹; *Chataberfuldee* –1327³⁰; **Chataberfuldee** –

19 DL 40012.

20 Árpád-kori oklevelek, 1867. 84. p.

21 Hazai okmánytár, 6. köt. Szerk. Ipolyi Arnold – Nagy Imre – Véghely Dezső. Bp., 1876. 298. p.

22 Fehértói, 2004. 884, 893. p.

23 Hazai okmánytár, 7. köt. Szerk. Ipolyi Arnold – Nagy Imre – Véghely Dezső. Bp., 1880. 112, 113. p.

24 Cod. dipl., Tom. 7., Vol. 3. Budaé, 1835. 72, 73. p.

25 DL 93199.

26 Fehértói, 2004. 868, 878. p.

27 *Zágorhidi Czigány Balázs*: A Batthyány családnév és a Battyán helynév. Szerk. Nagy Zoltán: A Battyányiak évszázadai – Tudományos konferencia Körmend 2005. október 27-29. 24. p.

28 Oklevéltár a gróf Csáky család történetéhez. 1. köt. 1. rész. 1229–1499. Bp., 1919. 20. p.

29 Hazai okmánytár, 1. köt. Szerk. Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Véghely Dezső. Győr, 1865. 138. p.

30 Hazai okmánytár, 1. köt. Szerk. Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Véghely Dezső. Győr, 1865. 144. p.

ái.1371/(1327)³¹; *Chataber* –1352³²; **Chataber** –t. áí.1362/(1361)³³; **Chataber**/(*Kysfaud*) –e.1391³⁴; **Chatabere** –e.1435³⁵; **Chathaber** –e.1466³⁶; **Chathabir** –e. 1477³⁷; **Csathabyr** –e. 1509³⁸.

A (*Chataber, Chataberius*)³⁹ személynév és a birtokos személyranggal ellátott *folu* 'falu' köznévként mint településnév-formánsnak az összetételével képzett helynév. Később az utótag az -é birtokjellel („*nomen possessi képző*”) ellátott *feuld, fuld* 'föld' köznévvvel cserélődött.

Megjegyzés: Az első névalakot Fejér György *Chatabérfalvaként* írja.⁴⁰ Az 1291. évi oklevél szerint (*iuxta Rabam adiacentem*) Rába melletti település.

Kysfalud 'Csatabér másik neve'.

A *kys* 'csekély kiterjedésű' melléknév és a *falu* köznév minőségjelzős összetételéből, a -d helynévképzőformánssal képzett helynév. Magyar névadású.

Chep: ld. **Olchep**

Cozmagench 'possessio, valószínűleg Gencs (ma: Magyargencs) része' *Cozmagench* –1409⁴¹; *Cozmagenchj*/(*Nemesianusgenchj*) –1421⁴²; *Cozmagenchj*/(*Nemesianusgenchj*) –ái.1422/(1421)⁴³; **Kozmagench** –ái.1425⁴⁴;

31 DL 278138.

32 Cod. dipl., Tom. 9., Vol. 7. Budaé, 1842. 117. p.

33 DL 278156.

34 DL 7681.

35 DL 44021.

36 DL 65553.

37 DL 58169.

38 DL 48938.

39 Fehértói, 2004. 885., 889. p.

40 Cod. dipl., Tom. 7., Vol. 2. Budaé, 1832. 208. p.

41 Hazai okmánytár, 1. köt. Szerk. Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Véghely Dezső. Győr, 1865. 302. p.

42 Hazai okmánytár, 2. köt. Szerk. Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Véghely Dezső. Győr, 1865. 228. p.

43 DL 61380.

44 DL 61403.

Cozmagench –ái.1429⁴⁵; **Cozmagencz**/(**Cheweghaza**) –e.1474⁴⁶.

A *Cozma*⁴⁷ személynév és a *Gench* településnév összetételével keletkezett helynév, birtokjeles (-i) változatban is előfordul. Magyar névadású.

Nemesianusgenchj 'praedium, Kozmagencs másik neve'.

A *nemes* 'kiváltságos osztályhoz tartozó' melléknév, a (*Ianus*)⁴⁸ 'János' személynév, valamint a *Gench* településnév minőségjelzős összetételéből, az -i helynévképzővel („*nomen possessi* képző”) képzett helynév. Magyar névadású.

Cheweghaza 'praedium, Kozmagencs másik neve' **Cozmagencz**/(**Cheweghaza**) –e.1474⁴⁹; **Czwekhaza** –e.1521⁵⁰.

A *cheweg* előtag és a birtokos személyraggal ellátott *haz* 'ház' köznév, mint településnév-formáns összetételével képzett helynév. Magyar névadású.

Megjegyzés: A *cheweg*, *chewek* 'cövek' értelmezéséhez lásd: (*quemdam ligneum clauiculum, vulgo Chewek vocatum*)⁵¹, esetünkben valószínűleg személynév lehet.

Fforrodfeld 'praedium Magyaragencs térségében' *Fforrodfelde* –1421⁵²; **Fforrodfeld**/**Fforrodfelde** –ái.1422/(1421)⁵³.

A *fforrod* előtag és a *feld* 'föld' köznév összetételével keletkezett helynév, -é birtokjeles („*nomen possessi* képző”) változata is előfordul. Az előtag feltételezhetően *fforrod* 'forrás' köznévből a -d helynévképző formással képzett, a -d képző valószínűleg el-

látottságot fejez ki, így a helynév 'forrásos föld' értelmű. Magyar névadású.

Megjegyzés: A *forrod* (*fforrod*) értelmezéséhez lásd: *Forrod*, aqua –1284⁵⁴, *Forwzomoga* –1464⁵⁵. *Berhend*-el együtt szerepel, valószínűleg a Börhend-patak forrásánál lehetett.

Guad 'villa (?)' *Guad* –1331⁵⁶.

Feltételezhetően a (*Gud*, *Guud*)⁵⁷ személynévből keletkezett formáns nélküli helynév. Magyar névadású.

Megjegyzés: *Sythke*, *Myhaly*, *Semyen*, *sancto Martino*, *Hymuskw*, *Hwg*, *Mogos* és *Gench*-csel együtt említett, nem lokalizálható.

Gjwlagench 'possessio Magyaragencs térségében' **Gjwlagench** –e.1430⁵⁸.

A *Gywla*⁵⁹ 'Gyula' személynév és a *Gench* településnév összetételéből képzett helynév. Magyar névadású.

Herkzes 'praedium Magyaragencs térségében' **Herkzes** –e.1498.⁶⁰

Feltételezhetően a *Herke*⁶¹, *Herkes* –1214⁶² személynévből keletkezett formáns nélküli helynév. Magyar névadású.

Megjegyzés: *Felgencz*, *Bodahaza* és *Kagmhtj*val együtt említett.

45 DL 61427.

46 DL 61804.

47 Fehértói, 2004. 869. p.

48 Fehértói, 2004. 890. p.

49 DL 61804.

50 DL 62080.

51 Cod. dipl., Tom. 8., Vol. 7. Budae, 1842. 357. p.

52 Hazai okmánytár, 2. köt. Szerk. Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Véghely Dezső. Győr, 1865. 228. p.

53 DL 61380.

54 Hoffmann István – Rácz Anita – Tóth Valéria: Helynévtörténeti adatok a korai ómagyar korból. 1. köt. Debrecen, 1997. 92. p.

55 Kocán Béla: A régi Ugocsa vármegye helyneveinek történeti-etimológiai szótára. Debrecen, 2022. 133. p.

56 Anjou-kori okmánytár, 2. köt., 1322–1332. Bp., 1881. 548. p.

57 Fehértói, 2004. 873. p.

58 DL 61443.

59 Barabás Samu: A római szent birodalmi gróf széki Teleki család oklevéltára. 1206–1437. 1. köt. Bp., 1895. 498. p.

60 DL 61915.

61 Fehértói, 2004. 874. p.

62 Cod. dipl., Tom. 3., Vol. 1. Budae, 1829. 479. p.

Hymusku 'terra az Alsó-Kemeneshát délkeleti oldalán' *Hymusku* –1325⁶³; *Hymusku* –1331⁶⁴; *Hymeskeu* –1399⁶⁵; **Hymeske** (?) –e.1439⁶⁶; **Hymoskw** –e.1453⁶⁷; **Hymeske** –m.1470⁶⁸; **Hjmeskeu** –ái.1516/(1480)⁶⁹.

Természeti névből keletkezett formáns nélküli helynév. A kő neve a *hymus* 'hímes, díszítő mintás' melléknév és a *kw* 'kő' köznévi összetétele. Magyar névadású.

Megjegyzés: Az 1399. évi oklevél szövege szerint *penes lapidem Hymeskeu vocatum* van a lakott hely.

Sythke, Myhaly, Semyen, sancto Martino, Guad, Beruzk, Hwg, Mogos és *Gench*-csel együtt említett, újkori területnév alapján Kemenesszentmárton Mersevát felőli oldalán lehetett.

Kadar 'possessio az Alsó-Kemeneshát nyugati oldalán' *Kadar* –1257⁷⁰; **Kadar** –t. áí.1407/(1257)⁷¹; **Kadar** –e.1425⁷².

A (*Cadar, Kadar*)⁷³ személynévből keletkezett formáns nélküli helynév, a névadás alapja a *Kadar*⁷⁴ nemzetségnév is lehet. Magyar névadású.

Megjegyzés: *Kanathaval* szomszédos.

Karimath 'villa Pápoc, Gencs és Kemeneshőgyész között' *Karimath* –1290⁷⁵; *Kagy-*

mathy/Kagmathy/Kogmathy –1324⁷⁶; **Kagnathy** –e.1425⁷⁷; **Kogmathj** –e.1425⁷⁸; **Kagjmatj** –e.1437⁷⁹; **Kagjmathy** –e.1467⁸⁰; **Kagymathy** –e.1480⁸¹; **Kagmhtj** –e.1498⁸².

Tisztázatlan etimológiájú településnév.

Megjegyzés: 1467-ben *Gench* határain belüliként említett. Nyugati szomszédjai „Luaz” és „Thaax”. A településnév a történelmi Magyarországon máshol is beazonosítható. Árpád-kori személynévként csak a *Math*⁸³ mutatható ki.

Kemenes 'possessio Kemenesmagasi északi térségében' **Kemenes** –e.1364⁸⁴; **Kemenes** (?) –e.1382⁸⁵; **Kemene** –e.1480⁸⁶.

Feltételezhetően személynévből keletkezett [*Kemenes* (*Keménes*) > óm. (*Kemenus, Keminus*)⁸⁷] formáns nélküli helynév. A *Kemene* (elmosódott végű) névalakot tekintve a (*Kemen, Kemin*)⁸⁸ személynévből az -é birtokjellel („*nomen possessi képző*”) képzett helynév is lehet. Az óm. *kemen*⁸⁹ ('kemény') melléknévből is származtatható [*Kemenes* > óm. *kemen* + (-es/-s)] 'keményes' jelentéssel.⁹⁰ Valószínűleg magyar névadású.

Az FNEsz. szerint a helynév (tájnév) töve a szláv *kamenъ* 'kő', feltételezése szerint a szláv régi nyelvi *Kamenъeb* helynév honosodott meg képzőcserével.⁹¹

63 Hazai okmánytár, 3. köt. Szerk. Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Véghely Dezső. Győr, 1866. 80. p.

64 Anjou-kori okmánytár, 2. köt., 1322–1332. Bp., 1881. 548. p.

65 Hazai okmánytár, 4. köt. Szerk. Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Véghely Dezső. Győr, 1867. 238. p.

66 DL38642.

67 DL 86381.

68 DL 24746.

69 DL 18358.

70 Zala vm.-i Oklevéltár, 1. köt., 1024–1363. Bp., 1886. 33. p.

71 DL 42919.

72 DL 11730.

73 Fehértói, 2004. 884. p.

74 Fehértói, 2004. 863. p.

75 Cod. dipl., Tom. 5., Vol. 3. Buda, 1830. 492. p.

76 AOkI. 8. köt., 1324. Szerk. Blazovicz László. Bp.–Szeged, 1993. 216. p.

77 DL 61401.

78 DL 61402.

79 DL 12751.

80 DL 61733.

81 DL 45844.

82 DL 61915.

83 Fehértói, 2004. 877. p.

84 DL 86167.

85 DL 61245.

86 DL 61830.

87 Fehértói, 2004. 890. p.

88 Fehértói, 2004. 882., 883. p.

89 Schlägli magyar szójegyzék, 1894. 87. p.

90 Csiszár Zoltán: Kemenes. Újabb adatok a Kemenes tájnév etimológiájához. = Vasi Szemle, 2020. 4. sz. (továbbiakban: VSZ., 2020. 4. sz.). 436. p.

91 FNEsz., 1988. 1. köt. 711. p.

Megjegyzés: A szláv *kamenb*-ből képzett betűhív kezdeti névalak az ómagyar hazai forrásokban nem mutatható ki.⁹²

Az 1364. évi oklevél szerint *Semyennel* határos.

Luaz ’*possessio*, Karimathtal nyugatról határos’ Luaz –1324⁹³.

A *Luaz*⁹⁴ személynévből keletkezett formáns nélküli helynév. A Luaz jelentése (’lovász’) miatt a névadás alapja foglalkozásnév is lehet. Magyar névadású.

Megjegyzés: Kemenesmagasítól észak-keletre lehetett.

Mathefelde ’*praedium* Magyargencs térségében’ *Mathefelde* –1421⁹⁵; **Mathefelde** – á.1422/(1421)⁹⁶; **Mathefeld** – á.1425⁹⁷.

A *Mathe*⁹⁸ személynév és a *feld* ’föld’ köznév összetételéből, az -é birtokjellel („*nommen possessi képző*”) képzett helynév. Magyar névadású.

Naree ’*possessio* az Alsó-Kemeneshát délnyugati oldalán’ **Naree** –e.1346⁹⁹; **Narey** –e.1346¹⁰⁰; **Naray** –e.1359¹⁰¹.

Tisztázatlan etimológiájú településnév.

Megjegyzés: Valószínűleg a *nar* ’nyár’ köznévhöz, esetleg személynévhez (ha volt ilyen) kapcsolódik. Árpád-kori személynévként azonban csak a (*Narad*)¹⁰² mutatható ki.

Azonos névalakkal Vas megyében másik település is létezett, a jelenleg Nárainak nevezett település az FNESz. szerint: talán szláv eredetű személynévből keletkezett.¹⁰³

Egy 17. század eleji feljegyzés szerint „Aszonfa” mellett, a „Kanota” felőli oldalon volt.¹⁰⁴

Olchep ’*terra* Csöngé és Kemenesmihályfa térségében’ *Olchep* –1272¹⁰⁵.

Chep –(1272–1290)¹⁰⁶; **Chep** – á.1436¹⁰⁷; **Chep** –e.1438¹⁰⁸.

Ol –(1272–1290)¹⁰⁹; **Ool** – á.1436¹¹⁰; **Ol** –e.1438¹¹¹.

Feltételezhetően az *ol* ’al: alul lévő; délen lévő’ névszó és a *Chep*¹¹² személynév összetételéből képzett helynév. Kezdetben *Olchep*ként szerepel mint vasvári várbirtok, később külön (*Ol, Chep*), de azonos időben. Magyar névadású.

Megjegyzés: Az *ol* jelentésére több példa is hozható: *ol wegen* ’alvégen’ – (1410–1419); *Olsolcha* ’Alsózsolca’ –1329; *Olewr* ’Alsóőr’ –1333.

Elképzelhető a *Chep* → Csöngé és *Olchep* → Kemenesmihályfa megfeleltetés is.

Onth ’*terra* Dömölkől (*Dumunk*) északra’ *Onth* –(1272–1290)¹¹³.

103 FNESz., 1988. 2. köt. 223. p.

104 Hazai okmánytár, 2. köt. Szerk. Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Véghely Dezső. Győr, 1865. 302. p.

105 Hazai okmánytár, 6. köt. Szerk. Ipolyi Arnold – Nagy Imre – Véghely Dezső. Bp., 1876. 284. p.

106 Hazai okmánytár, 6. köt. Szerk. Ipolyi Arnold – Nagy Imre – Véghely Dezső. Bp., 1876. 352. p.

107 DL 86345.

108 DL 66631.

109 Hazai okmánytár, 6. köt. Szerk. Ipolyi Arnold – Nagy Imre – Véghely Dezső. Bp., 1876. 352. p.

110 DL 86345.

111 DL 66631.

112 Fehértói, 2004. 884. p.

113 Hazai okmánytár, 6. köt. Szerk. Ipolyi Arnold – Nagy Imre – Véghely Dezső. Bp., 1876. 352. p.

92 VSZ., 2020. 4.sz. 434. p.

93 AOkl. 8. köt., 1324. Szerk. Blazovics László. Bp.–Szeged, 1993. 241. p.

94 Fehértói, 2004. 864, 875. p.

95 Hazai okmánytár, 2. köt. Szerk. Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Véghely Dezső. Győr, 1865. 228. p.

96 DL 61380.

97 DL 61403.

98 Fehértói, 2004. 874. p.

99 DL 86145.

100 DL 41023.

101 DL 41392.

102 Fehértói, 2004. 872. p.

Az *Onth*¹¹⁴ személynévből keletkezett formáns nélküli helynév. A névadás alapja az *Onth*¹¹⁵ nemzetségnév is lehet. Magyar névadású.

Megjegyzés: *Ol* és *Chep* határjárásában érintett hely.

Rakosd 'possessio az Alsó-Kemeneshát nyugati oldalán' *Rakosd* –1449¹¹⁶.

Feltételezhetően a *rak* 'rák' állatnévből az *-sd* helynévképző formánssal képzett helynév. Névtanilag a *Rakos* > *Rakosd* analogikus bővüléssel is keletkezhett. A valószínűleg ellátottságot kifejező képző miatt közvetlen víz (Herpenyő) menti település lehetett. Magyar névadású.

Megjegyzés: *Kadarral* és *Kanothaval* együtt említett.

Salamon 'possessio az Alsó-Kemeneshát nyugati oldalán' *Salamon* –e.1437¹¹⁷; *Salamon* –e.1438¹¹⁸.

A *Salamon*¹¹⁹ személynévből keletkezett formáns nélküli helynév. A névadás alapja a *Salamon*¹²⁰ nemzetségnév is lehet. Magyar névadású.

Megjegyzés: *Azsonfalwával* és *Kadarral* szomszédos.

Thaax 'possessio, Karimathtal nyugatról határos' *Thaax* –e.1324¹²¹.

Tisztázatlan etimológiájú településnév.

114 Fehértói, 2004. 877. p.

115 DL 66631.

116 Hazai okmánytár, 2. köt. Szerk. Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Véghely Dezső. Győr, 1865. 301. p.

117 DL 86346.

118 DL 66631.

119 Fehértói, 2004. 883. p.

120 Fehértói, 2004. 863. p.

121 AOk. 8. köt., 1324. Szerk. Blazovicz László. Bp.-Szeged, 1993. 241. p.

Megjegyzés: A településnév a történelmi Magyarországon máshol is beazonosítható. Kemenesmagasítól keletre lehetett.

Wgh 'possessio az Alsó-Kemeneshát délkeleti oldalán' *Wgh* –1324¹²²; *Hwg* (*Hwg Isaak*)/(*Hwg Laurencio*) –1331¹²³; *Wgh* –1353¹²⁴, ¹²⁵; **Wg** –e.1439¹²⁶; **Wgh** –e.1453¹²⁷; **Hwgh** –m.1463¹²⁸.

Feltételezhetően az *Ug*¹²⁹ személynévből keletkezett formáns nélküli helynév. A személynévekkel megkülönböztetett változatai a birtokosra utalnak. Magyar névadású.

Megjegyzés: Az 1331. évi oklevélből ítélve *Isaak* és *Laurencio*, *Hung* (– *Hunga*¹³⁰) fiai, így a helynév a *Hung* személynévből is származhat.

Szomszédként *Venizk*-i, *Symone*-i, *Zenthmorton*-i, és *Hymeskew*-i személyek szerepelnek.

Fényes Elek szerint 1836-ban még hét evangélikus lakosa volt, „Sz. Mártonhoz 1 óra”.¹³¹

Zaka 'possessio Kemeneshőgyész térségében' **Zaka** –t. á.1433/(1290)¹³²; *Zaka* –ái.1408/(1366)¹³³.

122 AOk. 8. köt., 1324. Szerk. Blazovicz László. Bp.–Szeged, 1993. 216. p.

123 Anjou-kori okmánytár, 2. köt., 1322–1332. Bp., 1881. 548. p.

124 Hazai okmánytár, 4. köt. Szerk. Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Véghely Dezső. Győr, 1867. 179. p.

125 Az 1353. évi *Wgh* névalak *possessio Rengethtel* együtt említett (*Rengeth*, egy 1773. évi térkép alapján Marcal-menti település lehetett).

126 DL 38642.

127 DL 86381.

128 DL 86393.

129 Fehértói, 2004. 864, 875. p.

130 Fehértói, 2004. 867. p.

131 Fényes Elek: Vas vármegye mostani állapotja statisztikai és geographiai tekintetben. 1836. = Vas megyei levéltári füzetek, 4. sz. 84. p.

132 DL 86321.

133 DL 86241.

A *Zaka*¹³⁴ személynévből keletkezett formáns nélküli helynév. Magyar névadású.

Megjegyzés: A regeszta *Hyulgjz* birtok hátrái közöttinek írja.

Utószó

A szótár 54 településnevet tartalmaz. A több néven is szereplők figyelembevételével a térségben 47-48 középkori település létezése igazolható, ez a szám azonban a feldolgozás korlátai miatt még nem tekinthető teljesnek. A jelenleg létező 17 települést tekintve nem kétséges, hogy a középkori Kemenes-vidék településstruktúrája jóval sűrűbb, népességszáma pedig nyilván jelentősen kisebb lehetett.

A feltárt adatokból átfogó képet kaphatunk a magyarság térségbeli megtelepedésére, és főként ennek módjára.

A térség legkorábban említett települése az országosan is a koraiak közé sorolható *Mogas* –1036, bizonytalan datálása ellenére feltételezhetően már a 11. század elején létezett. Az 1086. évi bakonybéli oklevélben¹³⁵ prédiumpként, két ekével és hat *mansió*val hivatkozott.

A településnevek az öt etimológiailag nem tisztázott kivételével mind magyar vagy valószínűleg magyar névadásúnak tekinthetők, közel 70%-ban őrzik alapítóik nevét, 20 esetben csak a magyarra jellemző „puszta személyneves” formában. Jelentős súlyt képviselnek az utótaggal képzett helynevek is, a 17 esetből 3 utótaggal képzett természeti név is előfordul. A további kezdeti névalakok tipológiai szempontból még: *-é/-i* képzős (3), *-d* képzős (2), *-cs* képzős (2), *-ny* képzős (1), patrociniumi (2), valamint vélhetően foglalkozásnévi (1) és törzsnévi

(1) csoportokba sorolhatók. Időbeliségüket tekintve a történeti helynévtipológia korrigált időhatárai¹³⁶ közé esnek, az itt nem tárgyalt csoportokba (*-ny* és *-cs* képzős) tartozó három helynév előfordulása viszonylag korai 1198, 1234 és 1237. évi.

Az egyes névalakok időrendisége alapján megállapítható, hogy több esetben is a kezdeti formáns nélküli személyneves helynevek képezték a további névváltozás alapját. Arra is van példa, hogy a patrociniumi helynév az ősfoglaló (alapító) nevéhez igazodott – a változás oka templom építése és használatba vétele lehetett. Egyes települések több részre tagolódtak, a településrészek megkülönböztető jellegű előneveket kaptak, melyek nagy részben szintén a patriarchális jelleget (családnevek) mutatják. Vannak olyan települések is, ahol a birtokos személy változásához igazodó helynévváltozás a jellemző.

A többségében személynévi áttétellel keletkezett településnevek etnikai jellegű következtetések levonására nem alkalmasak. A főként a kor szokása és divatja által determinált személynévhasználat miatt a névhez tartozó megtelepült személy és „háza népe” etnikai hovatartozása nem állapítható meg. Néhány esetben, például *Papuch*, *Kanatha* a szláv eredet, a településnév jellege, illetve a helynév további előfordulási környezete alapján feltételezhető. Ha a vizsgált térségben voltak is szláv vagy más etnikumokhoz tartozó helynevek, ezek a 11. század elejére már megszűntek vagy átalakultak. A Kemeneshát fenti településneveinek többsége a 12–13. században keletkezhetett.

A már nem létező települések lehetséges lokalizációjából ítélve a Kemeneshát kezdeti megtelepedése vélhetően nemcsak annak peremére, hanem a belső területrészeire is kiterjedt. A korra általánosságban is jellemző

134 Fehértói, 2004. 868. p.

135 Az oklevél hamis besorolása (feltételezhetően hiteles részleteket tartalmaz).

136 Kristó Gy.

szórt birtokrendszer uralkodó gazdálkodási típusa esetünkben is a prédiium. A prédiium azonban már nemcsak gazdasági egység (földesúri mezőgazdasági termelőüzem), hanem település is.

A szótár nevei közt barangolva, a forrásokat böngészve, lapozgatva újra életre kel a történelmi Kemenes. A birtokosok megjárják határaikat, statuáltatnak, eltiltanak, hatalmaskodnak, perlekednek, vagy éppen nagyvonalúan adományoznak.

Felhasznált irodalom

- Bába Barbara: Földrajzi köznevek térben és időben. A Magyar Névarchívum Kiadványai 39. Debrecen, 2016.
- Benkő Loránd (főszerk.): A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. 1–3. köt. Budapest, 1967–1976.
- Bényei Ágnes: Helynévképzés a magyarban. A Magyar Névarchívum Kiadványai 26. Debrecen, 2012.
- Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadik korában. 2. köt. Budapest, 1894. 708–860. p.
- Kenyhercz Róbert: A szókezdő mássalhangzó-torlódások az ómagyar korban. A helynevek hangtörténeti forrásértéke. A Magyar Névarchívum Kiadványai 28. Debrecen, 2013.
- Tóth Valéria: Személynévi helynévadás az ómagyarban. A Magyar Névarchívum Kiadványai 41. Debrecen, 2017.